

اهمیت زبان در فضای مجازی

2 آذر 1401

در سال‌های اخیر، اینترنت جایگاه پرنفوذی در زندگی انسان داشته است. جایگزینی روش‌های سنتی در ارتباطات با استفاده از رایانامه و پیام‌رسان و همچنین استفاده از وب به‌عنوان اولین انتخاب افراد برای جست‌وجوی اطلاعات و داشتن سرگرمی‌های موردعلاقه‌شان از جمله کاربردهای اولیه اینترنت بوده است.

در ابتدای ورود اینترنت به زندگی بشر، نگاه بنیادی معطوف به فناوری بود، ولی بعدها این نگاه به انسان‌ها، اهداف و ویژگی‌های آنها معطوف شد. از همان زمان، به اینترنت به‌طور روزافزون از دیدگاه اجتماعی نگریسته شد و در نتیجه، نقش زبان مهم‌تر و برجسته‌تر شد. در واقع باوجود دستاوردهای فناورانه قابل‌توجه و برجستگی بصری و بازنمایی تصویری این پدیده، این ماهیت زبانی آن است که اهمیت وافر یافته و سبب انتقال اطلاعات به مخاطب شده است. اگر بپذیریم که ظهور اینترنت یک انقلاب است، باید اذعان کرد این انقلاب از جنس زبان است. در واقع ظهور اینترنت و توسعه سریع ارتباطات الکترونیکی به ظهور نوع جدیدی از زبان انجامیده است. حال سؤال اینجاست که اینترنت چگونه و با چه روندی بر زبان تأثیر می‌گذارد. این سؤال نوعی نگرانی در خود مستتر دارد و بالطبع دیدگاهی بنیادی برای پاسخ به این سؤال وجود دارد. از زمانی که گفت‌وگو و تبادل زبانی در اینترنت شروع به حکمرانی کرده است، استانداردهای زبانی در حال از بین رفتن است و الگوهای کاربرد زبان، پیش‌بینی‌کننده پایان سواد زبانی و نوشتاری است. نتیجه این امر از بین رفتن خلاقیت و انعطاف زبانی در پی جهانی‌شدن است.

به‌طور کلی اعتقاد عمومی این است که زبان فضای مجازی پدیده‌ای مختص قرن بیست‌ویکم و حاوی سبک گرافیکی کاملاً متمایز و پر از اختصار و کاربردهای انحرافی از زبان است و نسل جوانی که هیچ اهمیتی به استانداردها نمی‌دهد، از آن استفاده می‌کند. طبق این روایات اغراق‌آمیز و تحریف‌شده، نوعی فاجعه یا انحطاط زبانی بسیار قریب‌الوقوع است.

در این میان همواره این سؤال بی‌پاسخ مانده است که وقتی مردم زبان را در فضای مجازی استفاده می‌کنند، دقیقاً چه اتفاقی برای آن می‌افتد و به‌لحاظ زبانی، فرهنگی و اجتماعی چه شرایطی به وجود می‌آید که آنها دست به نونویسی‌ها و رفتارهای زبانی به‌ظاهر ناهنجار و غیراستاندارد می‌زنند. به‌نظر می‌رسد با بررسی‌های علمی دقیق و چندجانبه و با در نظر گرفتن موقعیت خاص اینترنت در زندگی روزمره مردم می‌توان به توصیف و تبیینی دقیق‌تر و متفاوت‌تر از آنچه به آن اشاره شد، دست یافت. بنابراین پیش از قضاوت درباره خط و زبان در فضای مجازی لازم است زمینه‌های فناورانه، اجتماعی و فرهنگی آن را در نظر گرفت تا با دید واقع‌بینانه‌تری در این مسیر قدم گذاشت، نه با دیدگاهی حاکی از ترس و تحقیر نسبت به عناصر زبانی در فضای مجازی.

ماهیت پیام‌رسان‌ها و رسانه‌های الکترونیکی، هم‌راستا با ماهیت جهانی اینترنت و استفاده زیاد از آن، بر زبان به‌طور کلی و بر یک زبان خاص تأثیر می‌گذارد. این ابزارهای نوین ارتباطی، ارتباط را تسهیل کرده‌اند و مشکل بنیادی نیز از اینجا شروع می‌شود. تصور عمومی این است که مردم هنگام استفاده از فضای مجازی خودسرانه رفتار می‌کنند و از قوانین جاری در زبان عدول کرده و به‌اصطلاح زبان را

خراب می‌کنند؛ ولی این مسأله در نظر گرفته نمی‌شود که کاربران اینترنت همواره تحت فشارهای متعددی از جمله محدودیت زمانی و سرعت در انتقال اطلاعات و همچنین محدودیت‌های نرم‌افزاری هستند و مجبورند برای آن راهکارهایی بیندیشند و روش‌های جدید را باتوجه به نیاز و امکانات موجود به کار ببرند.

می‌توان چنین پنداشت بسیاری از این رفتارها گریزناپذیر و حتی طبیعی‌اند که سبب تسهیل در زبان می‌شود؛ مانند ساختن فعل ساده «زنگیدن» به معنای «تلفن‌زدن» از فعل مرکب «زنگ‌زدن» که کاهش حروف ضمن سرعت در ارتباط و کاهش تلاش انسانی، صرفه اقتصادی در هزینه پیامک دارد. گاهی این تسهیل سبب تغییرات در زبان می‌شود و فناوری به آن سرعت می‌بخشد.

دکتر مسعود قیومی

مدیر گروه زبان و رایانه فرهنگستان زبان و ادب فارسی